

УДК 379.8:001.895

ІННА ЛЕЩЕНКО

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАСОБАМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті визначено пріоритетні напрями діяльності закладу позашкільної освіти з метою здійснення модернізації освітнього середовища та спрямованості навчально-виховного процесу на забезпечення ефективності впровадження інноваційних форм та методів навчання і виховання у системі позашкільної освіти в регіоні.

Ключові слова: інноваційний освітній процес, модернізація освітнього середовища, позашкільна освіта, навчально-виховний процес, інноваційні форми та методи навчання і виховання

У сучасному соціально-економічному середовищі, яке постійно змінюється, рівень освіти залежить від багатьох чинників. Головними з них є результативність впровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, а також вміння застосовувати інноваційні форми та методи навчання і виховання.

Одним із завдань сучасної освіти є розкриття потенціалу всіх учасників педагогічного процесу, надання їм можливостей прояву творчих здібностей. Вирішення цих завдань неможливе без здійснення змін в освітніх процесах, у зв'язку з чим з'являються різні інноваційні форми в освітній системі.

Однак сучасний стан системи освіти не задовольняє багатьох педагогів, які в ній працюють. Прагнення до змін, зняття певних обмежень на інноваційну діяльність сприяли зародженню широкого інноваційного руху в системі освіти. Неабиякі можливості для якісних змін в освіті пов'язані з інтенсивним розвитком засобів комунікації, інформаційних та мультимедійних технологій (Химинець, Сивохоп & Петрус, 2006).

Процес упровадження педагогічних інновацій, творчий пошук суттєво залежать від морально-психологічного клімату у педагогічному колективі позашкільного навчального закладу, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних та естетичних умов праці. В організації інноваційних пошуків важливим є вибір актуальної науково-педагогічної теми, чітке формулювання мети і завдань творчої діяльності як усього колективу, так і кожного педагога зокрема (Туркот, 2011).

Науково-теоретичною основою навчально-розвивальної та виховної діяльності сучасних позашкільних навчальних закладів є: педагогічна спадщина С.Русової, В.Сухомлинського, К.Ушинського; праці Л.Виготського, Д.Ельконіна, В.Роменця, С.Рубінштейна з проблем формування творчої особистості; В.Давидова, П.Гальперіна, А.Запорожця, О.Леонтьєва щодо теорії розвиваючого навчання; І.Бежа, В.Вербицького, В.Рибалки, Г.Костюка, С.Максименко, В.Мачуського, В.Моляко, В.Паламарчук, Г.Пустовіта, А.Сиротенка з проблем виховання та розвитку особистості в шкільному та позашкільному навчальному процесі; Ю.Жука, В.Бикова щодо дослідження процесів формування та розвитку навчально-виховного середовища та освітнього соціуму як його невід'ємної складової; В.Вербицького, Г.Пустовіта з проблем екологічного виховання; Л.Ковбасенко, Р.Науменко, Л.Павлової, Г.Пустовіта, Т.Суценко щодо організаційно-педагогічних засад діяльності позашкільних навчальних закладів (Розвиток..., 2008; Тихенко & Ніколаєнко, 2007).

Професіоналізм педагога і входження його в інноваційний режим роботи неможливі без творчого самовизначення, в якому провідну роль відіграє його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток, без чого неможливе забезпечення нової якості освіти (Химинець & Кірик, 2008).

Педагогами Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді в роботі з дітьми застосовується особистісно-орієнтоване навчання та виховання, профільне навчання, технологія групової навчальної діяльності, інформаційні технології, здоров'язберігаючі технології навчання, проектне навчання, теорії проблемного навчання, інтерактивні технології, теорії ігрових технологій, тренінгові технології.

У структурі закладу працює обласна очно-заочна біологічна школа (ОЗБШ), обласна зимова наукова предметна школа та чотири відокремлені структурні підрозділи: обласний дитячо-юнацький оздоровчий табір «Еколог» для обдарованих та талановитих дітей і три філії: у Шишацькому, Полтавському та

Кобеляцькому районах.

Така розгалужена структура центру дає можливість популяризувати позашкільну освіту. Також це сприяє залученню до навчання значно більшої кількості дітей та учнівської молоді, особливо з районів.

Філії виконують усі функції районного позашкільного навчального закладу. У всіх філіях організовано навчально-виховний процес та координаційно-методичну роботу з педагогічними працівниками району.

Введення в структуру закладу обласної очно-заочної біологічної школи та обласної зимової наукової предметної школи дає можливість більш ефективно та поглиблено працювати з обдарованою учнівської молоддю. Вихованці активно долучаються до науково-дослідницької роботи, мають змогу під керівництвом науковців проводити дослідження у природі, брати участь в наукових експедиціях та польових практиках.

Однією з інноваційних форм роботи в закладі є застосування в навчально-виховному процесі методу проєктів. На нашу думку, це один з ефективних засобів розвитку пізнавальних та творчих здібностей вихованців.

Учнівський та педагогічний колектив Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді працювали над розробкою та реалізацією проєкту «Навчальна пасіка».

Метою та завданнями проєкту були: формування у дітей екологічної культури, дбайливого ставлення до природи, до всього живого; навчання дітей умінням і навичкам роботи з бджолами, використовуючи навчальний макет пасіки; розвиток пізнавального інтересу і спостережливості, прагнення пізнати рідну природу, її красу; позитивне ставлення до цінностей природи, готовність оберігати і відновлювати її; створення середовища для самореалізації та професійного самовизначення.

У Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді значна увага приділяється бджільництву. Для вивчення основ бджільництва у закладі є всі умови: пасіка, навчальний кабінет «Бджільництво», а також спроектовано та втілено проєкт «Навчальна пасіка» для більш детального вивчення тем не тільки з дорослими дітьми, а й з малечю. Використання макету дозволяє залучити дітей до вивчення одного із найбільш цікавих і традиційних українських ремесел. Юннати мають змогу вивчати нові методи і прийоми пасічникування, ознайомлюються із властивостями продуктів бджільництва, дізнаються про особливості бджолоїної сім'ї хворобами бджіл і способами їх лікування, обговорюють питання необхідності охорони бджіл. Вихованці гуртків виготовляють і вдосконалюють пасічницький інвентар та обладнання.

Особливо важливе значення для юннатів має вироблення практичних навичок роботи з бджолами. Тому пізнавати ази пасічницької роботи допоможуть практичні заняття, під час яких керівник використовує макет навчальної пасіки. Його створення дає змогу наочно спостерігати за всіма роботами бджоляра, практично опинившись разом з ним на пасіці та усвідомити важливість охорони бджіл.

Навчальну пасіку мають змогу відвідувати кожного дня вихованці закладу та учні шкіл міста Полтави. З моменту створення макету навчальну пасіку відвідало понад 1500 дітей з 1 по 11 класи.

Серед поширених сьогодні педагогічних технологій особливе місце в процесі навчання займають тренінгові технології. Сутність їх полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної активної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Це можливо в повній мірі за умови впровадження у навчально-виховний процес саме тренінгових технологій. Моделювання життєвих ситуацій, використання ігрових методик, спільне вирішення проблем на основі аналізу – все це передбачає підготовку вихованців до самостійного життя, бо сприяє формуванню атмосфери співробітництва, взаємодії.

Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники в захваті від тренінгових методів, тому що ці методи роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим (Бевз & Главник, 2001).

Тренінгові технології – це система діяльності по відпрацюванню певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових задач у ході навчання (тести, психологічні тренінги інтелектуального розвитку, розв'язання задач) (Дичківська, 2001).

Тренінгова форма навчання відрізняється від традиційної тим, що в групі відбувається взаємне навчання її учасників. Вони можуть обмінюватися особистими навичками роботи, пробувати нові прийоми. За допомогою тренінгу розвиваються здібності людини до навчання чи оволодіння нею будь-якими складними видами діяльності.

У Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді досить активно застосовують тренінгові форми навчання. Але тренінги в нашому закладі проводять не тільки у звичному форматі, в кабінетах, але і на природі.

Програмою підготовки слухачів очно-заочної біологічної школи, після закінчення теоретичних курсів «Ботаніка», «Зоологія» та «Неорганічна хімія» передбачається польова екологічна практика. В рамках цієї практики з вихованцями проводять тренінгові заняття. Тренінги, що проводяться з вихованцями під час практики, мають на меті декілька завдань:

закріплення теоретичного матеріалу та вдосконалення набутих знань на практиці;

тренінгові заняття психологічного характеру, що дають змогу дітям не тільки відпочити, розслабитись, але і розкрити і проявити себе з іншого боку.

Варто відмітити позитивні зміни, які відбуваються в результаті застосування таких тренінгів:

- особистісні зміни;
- спілкування з однолітками (можливість обмінюватись думками, продуктивно працювати в команді);
- якісний відпочинок та оздоровлення;
- можливість отримати додаткові знання та навички.

Така методика проведення польової практики дає можливість учням очно-заочної біологічної школи закріпити та поглибити теоретичні та практичні знання з біології.

Як свідчить статистика, випускники очно-заочної біологічної школи при навчанні у вищому навчальному закладі (наприклад, педагогічному) дійсно відрізняються від інших студентів наявністю практичних навичок щодо роботи у природі: збору, гербаризації рослин, їх визначенню, є більш підготовленими до сприйняття і засвоєння програмового матеріалу з ботаніки, зоології, хімії, біології, медицини, а також у вмінні проявити себе як особистість.

Для вихованців на базі Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді проводять тренінгові заняття як для вивчення нового матеріалу, так і психологічні тренінги, в рамках яких діти мають змогу набути нових вмінь та навичок. Приклади тренінгів: «Вміння проявляти свої почуття», «Лідерство», «Тренінг ефективного спілкування», «Ми за здоровий спосіб життя», «Моя зовнішність (адекватне сприйняття самого себе)», «Формула гарного настрою», «Тренінг психологічного здоров'я», «Тренінг формування потреб у здоровому способі життя», «Я – маленький українець».

У позашкільних навчальних закладах особливе місце займають інтегровані заняття, які стимулюють різноманітні форми творчої співпраці гуртківців.

Великі можливості розкривають тематичні тижні, кількість і тематика яких постійно зростає. Традиційними стали «Тиждень біології», «Тиждень сільського господарства», «Тиждень екології», «Тиждень права». Тематичні тижні досить насичені та дають змогу проявити себе як педагогам, так і вихованцям закладу. В рамках тематичних тижнів для вихованців організовується безліч масових заходів, екологічних ігор, вікторин та брейн-рингів. Інформація про проведення тематичних тижнів широко висвітлюється в засобах масової інформації (міські газети, телерадіопередачі на телебаченні, інформація на сайті закладу) та інформаційно-методичному віснику.

Інтегроване заняття дає можливість учневі більш повно побачити картину явища та є потужним стимулятором розумової діяльності. Діти починають аналізувати, зіставляти, порівнювати, шукати зв'язки між предметами і явищами. В кінці такого заняття всі учасники повинні самостійно позначити ті міжпредметні зв'язки, заради яких і планувалося заняття. Тобто мета повинна бути досягнута. На етапі закріплення педагог повинен це побачити, тому вправи цього моменту уроку повинні бути найбільш яскравими, конкретними, придатними для індивідуальної роботи.

Однією з потужних та ефективних форм організації навчальної роботи є екскурсії. Поєднавши екскурсійну та педагогічну роботу ми на разі застосовуємо інноваційну форму роботи – екскурсійну педагогіку. Вона передбачає: проведення інтегрованих занять, тренінгів на території екологічної стежки; використання екологічних стежок для оздоровлення та відпочинку (на територіях дитячо-оздоровчих таборів); проведення різноманітних екологічних акцій та реалізації проектів; активне використання даних територій для патріотичного та екологічного виховання дітей та учнівської молоді.

Цікава екологічна стежка функціонує на території геологічної пам'ятки природи «Бутова гора» у Шишацькому районі Полтавської області. Вона була створена в 1995 році. Це один із смарагдів Полтавської землі. Навчальна екологічна стежина запрошує пройти там, де царить краса. Щоліта схилами Бутової гори мандрують юні екологи району та області, науковці, вчителі. Природне багатство перетворює це місце в лабораторію для наукових досліджень. Вона є своєрідним навчально-просвітницьким «кабінетом» у природних умовах. На цій екологічній стежці в останні роки завдання своєї польової практики з біології відпрацьовують вихованці очно-заочної біологічної школи Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді. До того ж, на маршруті стежки мають можливість відпрацьовувати заняття серед природи вихованці Шишацької філії Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Введення інновацій у структуру Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді дало свої позитивні результати, а саме:

збільшився відсоток дітей, залучених до позашкільної освіти, зокрема у районах;

в області збільшилась кількість старшокласників, залучених до науково-дослідницької роботи у галузі біології та хімії;

якісно покращився процес оздоровлення та відпочинку обдарованих і талановитих дітей та учнівської молоді.

Інновації характерні для будь-якої професійної діяльності людини і тому природно стають предметом вивчення, аналізу та впровадження. Інновації є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду. Цей процес не є стихійним, він потребує управління.

При всьому різноманітті технологій навчання: дидактичних, комп'ютерних, проблемних – реалізація провідних педагогічних функцій залишається за педагогом. З упровадженням у навчально-виховний процес сучасних технологій педагог все більш освоює функції радника. Це вимагає від нього спеціальної психолого-педагогічної підготовки, оскільки у професійній діяльності реалізуються не тільки спеціальні, предметні знання, але й сучасні знання в галузі педагогіки і психології, технології навчання і виховання. На цій базі формується готовність до сприйняття, оцінки та реалізації педагогічних інновацій.

Список використаних джерел

- Бевз В. Основні положення щодо проведення тренінгів. – [Електронний ресурс] / В. Бевз, О. Главник К.: Плеяди, 2005.
- Бичков А. В. Інноваційна культура / А. В. Бичков // Профільна школа, 2005. – № 6. – С. 33.
- Буйницька О.П. «Інформаційні технології та технічні засоби навчання» Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 240 с.
- Вохмянін С. М. За системою Марії Монтессорі / С.М. Вохмянін // Педагогічний вісник. – 2002. – № 8 (299). – С.7.
- Грабовська Т.І., Талапканіч М.І., Химинець В.В. Інноваційний розвиток освіти: особливості, тенденції, перспективи. – Ужгород, 2006.-232 с.
- Дичківська І.М. Основні педагогічної інноватики: Навчальний посібник. – Рівне:РЛГУ, 2001.– 233 с.
- Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т. І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.
- Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять/ упоряд.: О.Онопрієнко, О.Кондратюк. – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с.
- Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в креативному позашкільному навчально-виховному мікросоціумі. З досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю / Бондар Л.М., Перепелиця Н.В., Сидоренко Н.Ю. [за ред. Л.В. Тихенко] – Суми : Нота-бене – 2008 р. - 68 с.
- Сумець О.М. Товарна інноваційна політика: навч. посіб. / О.М. Сумець, Є.М. Ігнатова; МОН України. – К. : Хай-Тек Прес, 2010. - 367 с.
- Тихенко Л.В., Ніколаєнко С.І. Розвиток творчих здібностей учнівської молоді в освітньо-виховній системі «Мала академія наук України»: навч.-метод. посібн. / Л.В. Тихенко, С.І. Ніколаєнко – Суми : Університетська книга, 2007. - 120 с.
- Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. – Ужгород, 2004. – 168 с.
- Химинець В.В., Сивохоп Я.М., Петрус В.В. Психолого-педагогічні аспекти інноваційних технологій. – Ужгород, 2006. – 148 с.
- Химинець В.В. Інноваційно-освітня діяльність.– Ужгород, 2007. – 364 с.
- Химинець В.В., Кірик М.Ю. Інновації в початковій школі. – Ужгород, 2008. – 344 с.
- Інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97>
- Інновації в освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу до URL: <http://readbookz.com/book/172/5545.html>

References

- Bevz V. Osnovni polozhennia shchodo provedennia treninhiv, [Elektronnyi resurs] / V. Bevz, O. Hlavnik // Vydavnytstvo «Pleiady»
- Bychkov A. V. Innovatsiina kultura / A. V. Bychkov // Profilna shkola, 2005. – № 6. – S. 33.
- Buynitska O.P. «Informatsiini tekhnologii ta tekhnichni zasoby navchannia» Navch. posib. – K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2012. – 240 s.
- Vokhmianin S. M. Za systemoiu Marii Montessori / S.M. Vokhmianin // Pedagogichni visnyk. – 2002. – № 8 (299). – S.7.
- Hrabovska T.I., Talapkanych M.I., Khymynets V.V. Innovatsiinyi rozvytok osvity: osoblyvosti, tendentsii, perspektyvy. – Uzhhorod, 2006.-232 s.
- Dychkivska I.M. Osnovny pedagogichnoi innovatyky: Navchalnyi posibnyk. – Rivne:RLHU, 2001.– 233 s.
- Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. posibnyk / T. I. Turkot. – K.: Kondor, 2011. – 628 s.
- Proekty v pochatkovii shkoli: tematyka ta rozrobky zaniat/ uporiad.: O.Onopriienko, O.Kondratiuk. – K.: Shk. svet, 2007. – 128 s.
- Rozvytok tvorchykh zdibnostei ditei ta uchnivskoi molodi v kreatyvnomu pozashkilnomu navchalno-vykhovnomu mikrosotsiumi. Z dosvidu roboty Sumskoho oblasnoho tsentru pozashkilnoi osvity ta roboty z talanovitoiu moloddiu / Bondar L.M., Perepelytsia N.V., Sydorenko N.Iu. [za red. L.V. Tykhenko] – Sumy : Nota-bene – 2008 r. - 68 s.
- Sumets O.M. Tovarna innovatsiina polityka: navch. posib. / O.M. Sumets, Ye.M. Ihnatova; MON Ukrainy. – K. : Khai-Tek Pres, 2010. - 367 s.
- Tykhenko L.V., Nikolaienko S.I. Rozvytok tvorchykh zdibnostei uchnivskoi molodi v osvitno-vykhovnii systemi «Mala akademiia nauk Ukrainy»: navch.-metod. posibn. / L.V. Tykhenko, S.I. Nikolaienko – Sumy : Universytetska knyha, 2007. - 120 s.
- Khymynets V.V. Innovatsii v suchasni shkoli. – Uzhhorod, 2004. – 168 s.
- Khymynets V.V., Syvokhop Ya.M., Petrus V.V. Psykholoho-pedahohichni aspekty innovatsiinykh tekhnologii. – Uzhhorod, 2006. – 148 s.
- Khymynets V.V. Innovatsiino-osvitnia diialnist.– Uzhhorod, 2007. – 364 s.
- Khymynets V.V., Kyrk M.Iu. Innovatsii v pochatkovii shkoli. – Uzhhorod, 2008. – 344 s.

Innovatsii [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu do URL:
<http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97>
Innovatsii v osviti [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu do URL: <http://readbookz.com/book/172/5545.html>

LESHCHENKO I.

Poltava Regional Ecological and Naturalistic Center of Student Youth, Ukraine

CREATION OF AN INNOVATIVE EDUCATIONAL SPACE BY MEANS OF INTRODUCTION OF INNOVATIVE FORMS AND METHODS OF EDUCATION AND UPBRINGING IN CONDITIONS OF AN OUT-OF-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

The article defines the priority directions of activity out-of-school education with the purpose of modernization of the educational environment and orientation of the educational process to ensure the effective implementation of innovative forms and methods of education and upbringing in the system of extracurricular education in the region.

The introduction of innovations into the structure of the Poltava regional ecological and naturalistic center of student youth has given its positive results, namely: increased the percentage of children involved in extracurricular education, particularly in the districts; the region has increased the number of senior pupils involved in research in the field of biology and chemistry; the process of recovery and restoration of gifted and talented children and pupils' youth has improved qualitatively.

Key words: *innovative educational process, modernization of educational environment, extracurricular education, educational process, innovative forms and methods of education and upbringing*

Стаття надійшла до редакції 15.02.2018 р.

УДК 378.015

ЯРОСЛАВА ЛОГВІНОВА

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький

ТЕХНОЛОГІЯ КОЛЕКТИВНИХ ТВОРЧИХ СПРАВ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

У статті розглянуто значення технології колективних творчих справ для набуття досвіду творчої екологічної діяльності з метою формування екологічної компетентності студентів магістратури. Наголошено на необхідності реалізації принципових положень для успішної підготовки та проведення колективних заходів екологічного спрямування.

Ключові слова: екологічна компетентність, творчість студентів, колективна творча справа, майбутній викладач, екологічна діяльність.

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Споживацький характер у відносинах людини з природою, що має місце на даному етапі розвитку суспільства, ставить перед освітою ряд проблем, основною з яких є підготовка кваліфікованих, екологічно компетентних фахівців, здатних своєю професійною діяльністю попередити руйнування природного середовища, оптимізувати взаємовідносини у системі «суспільство-природа» на засадах гуманізму та сприйняття природи як цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Питання формування екологічної компетентності особистості стали предметом досліджень Д. Єрмакова, Л. Лук'янової, О. Максимович, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Перфілової, О. Пруцакової, Л. Титаренко, у яких наголошується на діяльнісному характері компетентності загалом та екологічної зокрема. Процес розвитку творчого потенціалу студентів розглядали у своїх працях А. Алексюк, В. Бондар, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, В. Семиченко, В. Сластьонін, формування готовності майбутнього вчителя до творчості порушували Н.Бружукова, З.Левчук.

Проте питання використання технології колективних творчих справ для набуття досвіду творчого вирішення студентами магістратури локальних екологічних проблем потребує подальшого вивчення.